

Sammanfattning av 2014 års Demokratiutrednings förslag och bedömningar

Demokratin är stark, men den politiska ojämlikheten ökar

2014 års Demokratiutredning kan konstatera att demokratin i dag är djupt förankrad. Däremot är det politiska inflytandet inte jämnt fördelat. De som är aktivt engagerade i civilsamhällsorganisationer och politiska partier är i huvudsak välutbildade och socioekonomiskt resursstarka personer. Tilltron till demokratin är betydligt starkare bland de resursstarka, dvs. personer med hög utbildning och inkomst, än bland resurssvaga. I riksdagsvalet var det ungefär 15 procentenheters skillnad i valdeltagande mellan hög- och lågutbildade. Det var också betydande skillnader i valdeltagandet mellan svensk- och utrikesfödda.

Nytt mål för demokratipolitiken

Utredningen anser därför att regeringens demokratipolitik tydligare måste riktas in mot att åstadkomma större politisk jämlikhet och föreslår därför ett nytt mål för demokratipolitiken. Målsättningen ska vara ”en hållbar demokrati som kännetecknas av delaktighet och jämlikt inflytande”. För att uppnå målet bör regeringen vidta åtgärder inför och mellan valen som syftar till att öka den politiska jämlikheten. Det handlar bl.a. om att ge organisationerna i det civila samhället förutsättningar att engagera grupper som annars inte deltar och att genomföra insatser för att öka valdeltagande i områden med lågt valdeltagande.

Tillsätt en ny maktutredning!

Demokratiutredningen gör en analys av omständigheter som kan påverka demokratin på sikt och konstaterar att flera samhällstendenser, som globaliseringen, digitaliseringen, demografiska förändringar och klimathotet, riskerar att öka skillnaderna mellan olika grupper i samhället samtidigt som de ställer demokratin och samhället i sin helhet inför nya utmaningar. Mot bakgrund av de samhällsförändringar som sker i dag anser vi att en ny maktutredning ska tillsättas som ska få i uppgift att sammanställa kunskap om hur maktförhållandena i det svenska samhället har förändrats sedan millenniumskiftet.

Kvinnor, utrikes födda och unga är underrepresenterade i de valda församlingarna

Gör en bred översyn av partistödet!

Demokratiutredningens översyn av de politiska partiernas roll i demokratin visar att medlemsutvecklingen inte längre är negativ, men att de aktiva inte är representativa för befolkningen i sin helhet. Det är därför viktigt att partierna är fysiskt närvarande i lokalsamhället, särskilt i områden med hög arbetslöshet och en stor andel utlandsfödda. Vidare har partierna professionaliserats och anställt mer personal och det påverkar medlemmarnas möjligheter till inflytande. Partierna bör därför överväga att oftare ha medlemsomröstningar och öka inflytandet vid val av partiledare. Vi menar också att en bredare översyn av partistödet bör göras för att klargöra i vilken mån de olika formerna av partistöd används på ett ändamålsenligt sätt och bidrar till lokal representation och aktivitet.

2014 ÅRS

DEMOKRATIUTREDNING

Delaktighet och jämlikt inflytande

Fullmäktigeledamöter ska kunna sitta kvar trots att de flyttat

Utredningen konstaterar vidare att kvinnor, utrikes födda och unga är underrepresenterade i politiken. Att förbättra den sociala representativiteten i politiken är en fråga för de politiska partierna och vi lämnar därför ett antal rekommendationer till dem. Därutöver är det viktigt att det går att förena ett förtroendeuppdrag med arbets- och familjeliv. Antalet förtroendevalda som lämnar sina uppdrag i förtid är högt, särskilt bland unga. Unga hoppar av eftersom de ofta flyttar under mandatperioden och därför föreslår vi att det ska vara möjligt för fullmäktigeledamöter att behålla sitt uppdrag trots flytt från kommunen.

Också förtroendevalda ska kunna vara föräldralediga

Vi föreslår också att det ska bli möjligt för förtroendevalda att vara föräldralediga- och sjukskrivna.

Kommunerna ska ha ansvaret för förtroendevaldas säkerhet

Mot bakgrund av den ökade omfattningen av hot och trakasserier mot förtroendevalda föreslår vi vidare att kommuner och landsting får ett ansvar för att förtroendevalda ska kunna fullgöra sitt uppdrag under trygga och säkra former.

En maktelit dominerar i den lokala politiken

Fullmäktiges roll bör stärkas

Under senare år har en maktförskjutning skett från fullmäktige och fritidspolitikerna till kommun- och landstingsstyrelserna. Detta påverkar både fullmäktiges och väljarnas möjligheter till insyn i beslutsfattandet och ansvarsutkrävande av beslutsfattarna. 95 procent av kommunfullmäktiges ledamöter anser sig ha för lite att säga till om och häften av dem funderar på att lämna sitt uppdrag av det skälet. Vi lämnar därför förslag och rekommendationer som vi menar tydliggör och stärker fullmäktiges roll i den lokala politiken.

Det informella påverkansarbetet har ökat

Påverkansarbete som sker genom informella kontakter mellan intresseorganisationer och beslutsfattare, s.k. lobbying, har ökat. Vidare sker politik- och idéutveckling i dag ofta i tankesmedjor, PR-byråer eller professionella intresseorganisationer där enskilda individer inte har möjlighet att fritt delta eller bli representerade. Denna utveckling innebär att den enskilde har fått sämre möjligheter till delaktighet, inflytande och insyn i politiken. Dessutom inverkar detta på den politiska jämlikheten eftersom påverkansarbetet är en fråga om resurser. I nuläget är dock inte lobbyingen en direkt utmaning för demokratin. Därför förespråkar vi inte att någon form av reglering införs, t.ex. en registrering av lobbyister.

Medborgerlig förslagsrätt, s.k. folkmotion, införs

Sverige har ovanligt långt mellan valen. Samtidigt fungerar de politiska partierna sämre som förmedlare av medborgarnas uppfattningar. Det talar för ökade möjligheter för medborgarna att påverka mellan valen.

Delaktighet och jämlikt inflytande

Folkmotion till riksdag, kommun- och landstingsfullmäktige införs

För att vitalisera demokratin och stärka de enskilda medborgarnas inflytande över beslutsfattandet föreslår vi att en medborgerlig förslagsrätt, en s.k. folkmotion, ska införas till riksdagen och till kommun- och landstingsfullmäktige. På nationell nivå innebär folkmotion att en enskild individ får möjlighet att väcka ett förslag och om detta får stöd av en procent av de röstberättigade till riksdagen ska det tas upp som en motion i riksdagen. På lokal nivå är kravet en procent av de folkbokförda i kommunen eller landstinget. Om motionen fått tillräckligt stöd väcks och behandlas den i riksdagen eller i fullmäktige på samma sätt som motioner från riksdags- eller fullmäktigeledamöterna. Folkmotionen ersätter medborgarförslaget i kommunallagen och på nationell nivå tillsätts en utredning för att ta fram ett förslag till hur folkmotion ska införas i riksdagsordningen.

Använd digitala verktyg för att öka delaktigheten

En nationell demokratiportal underlättar för folkmotioner och lokala folkomröstningar

Det politiska deltagandet sker i dag till stor del över sociala medier och det är därför betydelsefullt att det offentliga också skapar digitala verktyg som kan användas av enskilda för att föra fram åsikter. Vi föreslår att en nationell demokratiportal ska upprättas som ska göra det möjligt att lämna och stödja folkmotioner liksom att ta initiativ till och stödja lokala folkomröstningar över internet. Vi anser vidare att den formella remissprocessen bör digitaliseras och att digital teknik bör användas vid de samråd och konsultationer som regeringen genomför i ärendebereidningen. En arbetsgrupp ska sättas upp som ska se över hur Regeringskansliet kan utveckla digitala verktyg för detta samt hur Regeringskansliets elektroniska förvaltning kan utvecklas.

Enskilda ska ges förutsättningar att delta i den lokala demokratin

Kommunallagen ska föreskriva att medborgarna ska komma till tals innan beslut fattas

Vi föreslår att det ska framgå av kommunallagen att fullmäktige ska verka för att medlemmarna ska ha förutsättningar att delta och framföra sina synpunkter inför beslut. Med en sådan bestämmelse motiveras fullmäktige att stämma av och förankra beslut. Bestämmelsen är en målsättningsparagraf och ska ses som en demokratisk princip. Förslaget motiveras bl.a. av den ökade mångfalden i samhället, vilken gör det särskilt viktigt för kommuner och landsting att inhämta de olika synpunkter och perspektiv som medborgarna har.

Stärk ungas inflytande och delaktighet

Försöksverksamhet med rösträtt från 16 år i 2018 och 2022 års kommunalval

Vi anser att de ungas möjligheter till inflytande och delaktighet måste stärkas. Bestämmelsen om att fullmäktige ska verka för att medlemmarna har förutsättningar att delta och framföra synpunkter inför beslut innebär att kommunerna och landstingen också bör tillgodose ungas perspektiv. Vi föreslår även att kommuner ska kunna genomföra en försöksverksamhet med en rösträtt från 16 år i valen 2018 och 2022. För att unga ska kunna påverka behöver de kunskap om hur den lokala demokratin fungerar och hur de ska göra för att få inflytande. Vi föreslår att kunskap om den lokala demokratin funktionssätt liksom kunskap om kritisk granskning och källkritik ska ingå som en av insatserna i det nationella skolutvecklingsprogrammet.

2014 ÅRS DEMOKRATIUTREDNING

Delaktighet och jämlikt inflytande

Inflytande och delaktighet för personer med funktionsnedsättning

Personer med funktionsnedsättningar är något mindre delaktiga i demokratin än den övriga befolkningen. Vi förslår att demokratisk delaktighet och inflytande ska bli ett av målen i den kommande nationella funktionshindersstrategin. Bestämmelsen om att kommun och landstingsmedlemmar ska ges förutsättningar att delta och framföra synpunkter inför beslut innebär också att fullmäktige måste hitta former för dialog med personer med funktionsnedsättning. Personer med funktionsnedsättning bör få assistans och ledsagarservice beviljat för ett politiskt engagemang.

Kontaktpersoner

För frågor om utredningen
olle@wastberg.se
daniel.lindvall@regeringskansliet.se
matilda.warmark@regeringskansliet.se

För mer information:

Hemsida: <http://demokratiutredningen.info/>
Twitter: @demokratiutr
Facebook & Instagram: Demokratiutredningen